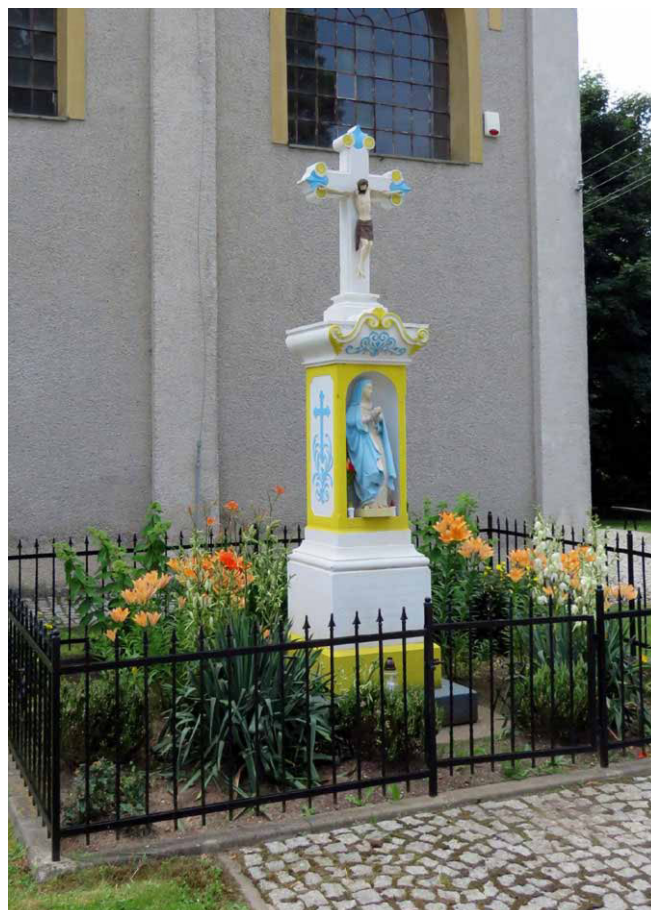

Pomnik upamiętniający mieszkańców Przedwojowa poległych w czasie pierwszej wojny światowej

Przedwojów to wioska leżąca pomiędzy miastami Kamienna Góra i Lubawka. Nie wiadomo kiedy dokładnie miejscowość ta powstała, po raz pierwszy wzmiankowano ją w 1350 roku, kiedy to została sprzedana klasztorowi cystersów z Krzeszowa, którego własnością była aż do jego sekularyzacji w 1810 roku. To właśnie ci zakonnicy w samym centrum wioski wybudowali najbardziej znany z tutejszych zabytków kościół pw. św. Józefa Oblubieńca NMP. Na początku XX wieku przed tą niewielką świątynią wzniesiono pomnik upamiętniający mieszkańców Przedwojowa poległych w czasie pierwszej wojny światowej.

1. Przedwojenne zdjęcie ukazujące pomnik w wiosce Reichhennerdorf (pol. Przedwojów)

2. Współczesny wygląd kapliczki będącej niegdyś częścią pomnika w Przedwojowie

Jego wygląd możemy poznać dzięki przedwojennej fotografii (patrz ilustracja 1). Widzimy tu wysoką kaplicę z krzyżem, figurą Maryi we wnęce oraz inskrypcją na postumencie. Po bokach ustawiono dwie tablice, każdą z nich zwieńczono niemieckim odznaczeniem wojskowym, tzw. krzyżem żelaznym. Z dostępnego mi zdjęcia nie sposób odczytać listy nazwisk, widać jednak, że na każdej wyryto imiona, nazwiska i daty śmierci dwudziestu osób. Czterdziestu poległych w stosunku do 674 mieszkańców wioski, a tyłu Przedwojów liczył w 1910 roku, stanowi aż 5,9% ogółu. Zaskakuje fakt, że jest to odsetek dwukrotnie większy aniżeli w przypadku całego okręgu kamiennogórskiego, gdzie średnia ta wynosiła 3,2%.

Ponad listami umieszczono napisy: *Den im Weltkrieg 1914-18 gefallen Helden* (pol. bohaterom poległym podczas wojny światowej 1914-18), z kolei pod spodem wyryto: *Die dankbare Gemeinde* (pol. wdzięczna społeczność). Listę poległych, poza pierwszym nazwiskiem z drugiej tablicy, można odnaleźć na stronie denkmalprojekt.org; brakuje tam jednak treści inskrypcji wyrytej na cokole kapliczki.

Choć w latach powojennych tablice z listami poległych zostały usunięte, to do dziś istnieje środkowy element tego monumentu, a więc kapliczka, na której zachował się krzyż z rzeźbą Chrystusa oraz figura Matki Boskiej, brakuje tu tylko dwóch aniołków. Również metalowe ogrodzenie pozostawiono w prawie niezminionej formie (patrz ilustracja 2).

Niemalże w całości ocalały także wyryte na postumencie inskrypcje, choć w wyniku erozji i przemalowania, być może kilkukrotnego, ich czytelność stała się już dość problematyczna.

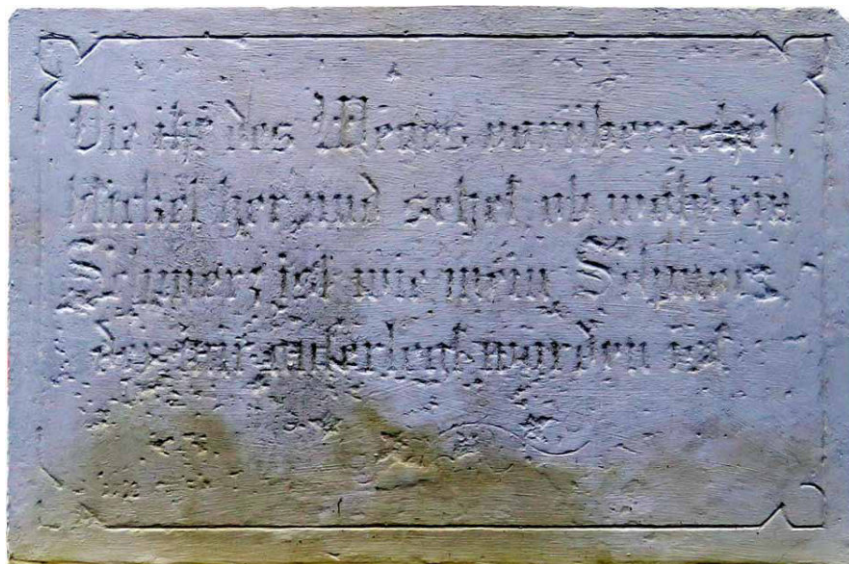
W trakcie próby odczytania napisów z pomocą przyszedł mi Ullrich Junker i wspólnie udało nam się poznać ich pierwotną treść, która najprawdopodobniej brzmiała następująco:

Die ihr des Weges vorübergehet,
blicket her und sehet, ob wohl ein
Schmerz ist, wie mein Schmerz
der mir auferlegt worden ist

Te cztery wersy są cytatem ze Starego Testamentu i w języku polskim brzmią następująco (tłumaczenie według Biblii Tysiąclecia, Lm 1,12):

*Wszyscy, co drogą zdążacie,
przyjrzyjcie się, patrzcie,
czy jest boleść podobna
do tej, co mnie przytlacza.*

W dolnej części cokołu zamieszczono informacje dotyczące fundatora pomnika:

3. Inskrypcja na górnej części cokołu kapliczki

Errichtet zur Ehre Gottes
von der Gemeinde Reichhennersdorf
im Jahre 1890

Te trzy wersy należałoby przetłumaczyć jako: *Wzniesiono na chwałę Boga przez społeczność Przedwojowa w roku 1890.* Widać więc, że sama kapliczka powstała na kilkadziesiąt lat przed wybuchem pierwszej wojny światowej. Czyżby do funkcji centralnego punktu pomnika poświęconego poległym żołnierzom została zaadaptowana wtórnie?

4. Inskrypcje na dolnej części cokołu kapliczki

Moim zdaniem, warto rozważyć tu ewentualność, że krucyfiks ten od początku mógł być swoistym pomnikiem wojennym. Sugeruje to nie tylko specyficzna treść cytatu pełna lamentu oraz boleści matek, wdów i osieroconych dzieci, ale również fundator oraz data powstania. Wydaje się, że kapliczka ta mogła być wzniesiona przez mieszkańców Przedwojowa w celu uczczenia pamięci żołnierzy poległych w czasie wojen z lat 1866 oraz 1870/71. Tego typu monumenty do dziś zachowały się np. w Kamiennej Górze czy Chełmsku Śląskim. Można podejrzewać, że i w Przedwojowie żywo pamiętano o współmieszkańcach, którzy zginęli w czasie konfliktów z drugiej połowy XIX wieku. Skoro krucyfiks już wcześniej był swoistym pomnikiem wzniesionym na chwałę żołnierzy, toteż po Wielkiej Wojnie dodano mu kolejną funkcję i od tego czasu dodatkowo upamiętniał poległych w latach 1914-18. Czy rzeczywiście tak było? Dziś chyba nie sposób już tego ustalić.

Z boku podstawy kapliczki zachował się pozbawiony początkowych liter napis [?]reuer, będący prawdopodobnie podpisem kamieniarza. Ks. Stanisław Książek w *Małej architekturze sakralnej Kotliny Kamiennogórskiej* stwierdza, że autorem całości jest *H. Breuer* – tak więc prawdopodobnie ktoś skuł tu dwie pierwsze litery.

Marian Gabrowski